

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Кафедра політичних теорій

Серія: Навчально-методичні посібники

**А. І. СУШКО,
Е. В. МАМОНТОВА,
Т. М. КРАСНОПОЛЬСЬКА**

ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Навчально-методичний посібник

*Для здобувачів другого (магістерського) рівня
вищої освіти*

Одеса
2022

Автори:

Сушко А. І. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія».

Мамонтова Е. В. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія».

Краснопольська Т. М. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія».

**Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 30.06.2022 року)**

Рецензенти:

Коч С. В. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри історії та світової політики Одеського національного університету імені І.І. Мечникова;

Короход Я. Д. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія».

Сушко А.І., Мамонтова Е.В., Краснопольська Т.М.

Гуманітарна політика держави : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Одеса, 2022. 48 с.

Навчально-методичний посібник призначений для здобувачів вищої освіти, які вивчають дисципліну «Гуманітарна політика держави».

У навчально-методичному посібнику викладено зміст навчальної дисципліни за темами лекцій та практичних занять, практичні завдання з курсу, перелік тем для самостійної роботи, питання для перевірки знань з навчальної дисципліни, перелік тем доповідей та презентацій, а також список рекомендованої літератури.

Навчально-методичний посібник підготовлено відповідно до освітньої програми вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» і рекомендовано використовувати у навчальній роботі при підготовці фахівців за другим (магістерським) рівнем вищої освіти.

©. Сушко А.І., 2022
Мамонтова Е.В., 2022
Краснопольська Т.М., 2022

I. ВСТУП

Навчальна дисципліна «Гуманітарна політика держави» призначена для студентів, що навчаються за другим (магістерським) рівнем вищої освіти.

Сьогодні гуманітарна політика розглядається світовим співтовариством як критерій процвітання соціуму, а також досягнення соціальної справедливості та злагоди і є дієвим інструментом забезпечення соціального розвитку. Без розробки шляхів досягнення ефективної гуманітарної політики, яка відповідала б міжнародним стандартам, неможливо вибудувати повноважну, а не декларативну соціальну державність в Україні.

Курс орієнтований на ознайомлення здобувачів з теоретичними основами та практичними засадами реалізації гуманітарної політики держави, зарубіжним досвідом управління в цій сфері. Ці знання і уміння набувають особливо важливого значення на етапі системних реформ, реалізації стратегічного курсу держави до демократії і європейських стандартів, утвердження України як рівноправного члена світового співтовариства.

Об'єктом вивчення є державна політика в соціогуманітарній сфері. *Предметом* дисципліни є моделі, підходи, система цілеспрямованих заходів держави в сфері гуманітарного розвитку.

Метою навчальної дисципліни «Гуманітарна політика держави» є формування цілісної системи знань щодо теоретико-прикладних аспектів взаємодії політики й гуманітарної сфери суспільства, а також механізмів їх взаємозалежності і взаємовпливу.

Основними *результатами* вивчення дисципліни «Гуманітарна політика держави» є:

- застосовувати для розв'язування складних задач політології розуміння природи та значення гуманітарної політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, зокрема знання сучасних напрямів досліджень політики в сфері соціально-гуманітарного розвитку та виділення основних наукових і практичних проблем

- застосовувати спеціалізовані концептуальні знання з політології для розуміння концептуальних засад, змісту, форм, методів та засобів державної політики в сфері гуманітарного розвитку, а також цілей гуманітарного розвитку суспільства та принципів формування політико-управлінських рішень для їх досягнення

- знання історичного та сучасного міжнародного досвіду розробки та впровадження гуманітарної політики держави та вміння їх

застосовувати при аналізі політичної ситуації в Україні і світі

- критично осмислювати принципи здійснення влади, зокрема оцінювати ефективність діючих форм і методів публічної політики за результатами аналізу програм гуманітарного розвитку держави, вітчизняного й зарубіжного досвіду їх реалізації

- визначати фактори, що впливають на гуманітарну політику держави, аналізувати середовище публічної політики та застосовувати отримані знання в процесі розробки політико-управлінських рішень у гуманітарній сфері

- розробляти практичні рекомендації органам публічного управління та адміністрування щодо вибору ефективних технологій державного регулювання гуманітарного розвитку

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4,0 кредити ECTS.

Підсумковою формою контролю є залік.

II. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Навчальна дисципліна «Гуманітарна політика держави» є однією зі складових програми підготовки магістрів спеціальності 052 «Політологія» та є важливою частиною підготовки освіченого фахівця.

Знання специфіки теоретичних основ та практичних засад реалізації гуманітарної політики держави, зарубіжного досвіду управління в цій сфері – обов'язкова умова професійного становлення політолога – майбутнього теоретика та практика в сфері публічної політики. Ці знання і уміння набувають особливо важливого значення на етапі системних реформ, реалізації стратегічного курсу держави до демократії і європейських стандартів, утвердження України як рівноправного члена світового співтовариства.

Успішне вивчення курсу «Гуманітарна політика держави» передбачає освоєння студентами лекційного матеріалу, його закріплення та поглиблення на практичних заняттях, самостійне вивчення навчальної, наукової та нормативної літератури.

Основним видом навчальних занять є лекції, призначені для засвоєння теоретичного матеріалу.

Лекція – це аудиторне заняття з курсом або його частиною (поток), що проводять провідні викладачі – лектори (професори та доценти) навчального закладу, а також провідні вчені або спеціалісти, запрошені для читання лекцій, що містять основні положення навчальної або спеціальної дисципліни, їх теоретичні проблеми, в тому числі новітні наукові досягнення. Тематику курсу лекцій наведено у тематичному плані навчальної дисципліни.

Основними завданнями, що визначають напрямок лекційних занять, є: характеристика структури теми; розкриття змісту категоріального апарату теми; висвітлення зв'язку теорії з практикою.

Лекція є теоретичною основою практичних занять, подальшого самостійного вивчення студентами курсу.

Самостійну роботу студента над лекцією умовно поділяють на три основні етапи:

1) підготовка до лекції, що відбувається заздалегідь і передбачає ознайомлення з рекомендованою навчальною літературою за конкретною темою, що її викладатимуть на лекції;

2) сприйняття і конспектування лекції, що полягає в засвоєнні усного матеріалу і його коротких записів (конспектуванні). При конспектуванні необхідно в результаті «переробки» інформації виділити основну думку лектора і стисло її викласти. Лекція не підлягає дослів-

ному запису, за винятком формулювань, визначень, імен, найменувань політико-правових актів та літератури, хронологічних і статистичних даних, підсумкових висновків за темою;

3) подальша робота над лекцією, що передбачає додаткове доопрацювання конспекту на основі самостійного вивчення рекомендованої нормативної, навчальної та наукової літератури.

Практичні заняття, які проводять з академічною групою, є логічним продовженням лекційного курсу. На них поглиблюють, закріплюють та деталізуються знання, отримані під час лекції і в результаті самостійної роботи.

Практичні заняття спрямовані на підвищення теоретичного рівня знань у сфері історії української культури, більш поглиблене вивчення складних або дискусійних питань відповідної теми, на поточний контроль засвоєння знань, умінь, навичок студентів.

Практичному заняттю має передувати підготовка студента за завчасно визначеним планом. Для цього необхідно:

- вивчити і доповнити конспект лекції з даної теми;
- вивчити рекомендовані політико-правові акти, навчальну та наукову літературу;
- скласти конспект або тези відповіді за найбільш складними питаннями заняття;
- вміло використовувати вивчений матеріал при відповідях.

Студент на практичному занятті має продемонструвати знання теоретичного матеріалу, здатність використовувати його при вирішенні практичних завдань, уміння ясно та аргументовано висловлювати свої думки в усній та письмовій формі, оперуючи термінологією.

Під час проведення практичних занять викладач використовує такі форми: вільне обговорення питань плану заняття в академічній групі; індивідуальна співбесіда з кожним студентом; виконання письмових, в тому числі контрольних, робіт; заслуховування доповідей, рефератів з найбільш складних питань і їх подальше колективне обговорення в групі тощо.

Практичні заняття є також одним із видів поточного контролю за успішністю освоєння студентами навчального матеріалу. На кожному занятті викладач оцінює ступінь підготовки студента з теми. Підсумкові оцінки вносять до журналу обліку успішності.

Метою практичних занять є: навчання застосуванню теоретичних положень у практичній діяльності; вироблення навичок самостійної роботи студента; розвиток професійної свідомості та мислення.

Важливими формами навчальних занять є індивідуальні навчальні заняття, консультації.

Індивідуальні навчальні заняття організовують з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей. До видів індивідуальних завдань з курсу належать реферати, доповіді, презентації та тестові завдання.

Самостійна робота студента є однією з основних форм організації навчання, основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових аудиторних занять час.

Мета самостійної роботи – закріплення, поглиблення й узагальнення знань, здобутих на лекційних та практичних заняттях. У процесі самостійної роботи у студентів формуються індивідуальні вміння та навички самостійного засвоєння навчальної та наукової літератури, нормативних джерел, використання сучасних інформаційних засобів і технологій.

Для підвищення ефективності самостійної роботи студента цільно її планування. Планування та організація самостійної роботи мають ґрунтуватися на достовірній інформації згідно з такими позиціями: вид роботи (наприклад, підготовка до лекції, практичних занять); трудомісткість процесу підготовки; форми і методи навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення виду самостійної роботи; місце і форма виконання самостійної роботи; форми і способи контролю виконання самостійної роботи студента; необхідний і достатній обсяг часу за диференційованими нормативами щодо кожного виду самостійної роботи.

Особливість самостійної роботи полягає в необхідності самостійного, творчого пошуку та аналізу інформації. Це дає змогу розширити обсяг інформації з теми, отримати системне уявлення з конкретного питання.

До видів самостійної роботи віднесені підготовка презентації в рамках теми практичного заняття.

Результати, отримані студентами на практичних заняттях, враховують під час проведення підсумкового контролю з навчальної дисципліни. Формою такого контролю з навчальної дисципліни «Гуманітарна політика держави» є залік. Результати заліку оцінюють за двобальною шкалою – «зараховано» і «не зараховано». Результати заліку вносять до залікової або екзаменаційної відомості та залікової книжки студента.

Студента вважають допущеним до заліку лише за умови виконання всіх видів робіт, передбачених планом навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання знань студентів:

Оцінка виставляється за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». При оцінці за основу слід брати повноту і правильність виконання завдань.

1. Оцінка «5» (відмінно) ставиться в тому разі, коли відповідь студента правильна, повна, послідовна, логічна; студент впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань.

2. Оцінка «4» (добре) ставиться в тому разі, коли відповідь правильна, послідовна, логічна, але студент допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу вміє застосувати його щодо конкретно поставлених завдань.

3. Оцінка «3» (задовільно) ставиться у тому разі, коли студент володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки.

4. Оцінка «2» (незадовільно) ставиться в тому разі, коли студент виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу або студент відмовляється відповідати на поставлені питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		Екзамен	залік
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C	Задовільно	
64-73	D		
60-63	E	незадовільно	не зараховано
1-59	Fx		
1-34	F		

III. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ теми	НАЗВА ТЕМИ	Аудиторні заняття (в год.)		Самостійна робота (в год.)
		Лекції	Практ	
1.	Гуманітарна сфера, її сучасний стан і тенденції розвитку	4	6	13
2.	Світоглядні та нормативно-організаційні засади гуманітарної політики	4	4	13
3.	Міжнародна гуманітарна політика	4	4	13
4.	Проблеми та суперечності розвитку гуманітарних галузей та гуманітарної політики в Україні	4	6	14
5.	Національно-культурні традиції і модернізація України.	4	4	13
Індивідуальне завдання		-	-	10
Всього 120 годин		20	24	76

IV. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

ТЕМА 1. ГУМАНІТАРНА СФЕРА, ЇЇ СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Гуманітарна сфера суспільства, будучи стратегічним ресурсом забезпечення національних інтересів країни, створює та нарощує її духовний, інтелектуальний та економічний потенціал, загалом виступає як культурний фундамент суспільства, як своєрідний генетичний механізм трансляції накопиченого соціального досвіду, завдяки якому стає можливою повномасштабна реалізація сутнісних сил людини спочатку закладених у ньому самою природою.

Зміна цільової компоненти гуманітарної сфери суспільства веде до утворення цілісності нового типу, орієнтованої на засвоєння сучасних досягнень науки і техніки. Стратегічна мета такої цілісності - підготовка та забезпечення функціонування освіченої та всебічно розвиненої інтелігентної людини, яка вміє вдосконалювати себе, «будувати» гармонійні відносини з іншими людьми, природою, світом.

Новий час ставить нові проблеми, йдуть у минуле старі пріоритети та з'являються нові. У гуманітарній сфері міститься той кістяк пріоритетів, які не змінюються залежно від політичних рішень та економічних негараздів. Саме вони визначають її стратегічну спрямованість, змістовну наповненість, форми організації та домінуючі методи. Досвід розвитку держави показує, що найлегше реалізуються ті з них, які торкаються галузі організаційно-управлінської політики, що, однак, не говорить про їх безпроблемності. Часто великою мірою від реалізації залежить успішність функціонування модернізованих складових всієї системи. Назвемо деякі з них, використовуючи приклади з галузі розвитку освіти.

На порядку денному розвитку освітніх систем стояла та продовжує бути актуальною необхідність оптимальної організації мережі установ відповідно до потреб розвитку держави в цілому та регіонів, запровадження всіх форм Державного освітнього стандарту, що дозволяє поєднати соціалізацію та професіоналізацію особистості зі специфікою розвитку України. Це призводило та призведе до зміцнення взаємодії наукових та освітніх установ країни, підви-

щення науково-теоретичного рівня розробки проблем освіти; розвитку дистанційних форм навчання; вдосконалення підготовки та підвищення кваліфікації кадрів; поліпшення матеріально-технічної бази країни; забезпечення необхідного рівня фінансування системи освіти, пошуку додаткових, у т.ч. недержавних, його джерел; вдосконалення системи соціального захисту працівників освіти та учнів.

У сучасних умовах політика держави у гуманітарній сфері має ґрунтуватися як на загальних тенденціях світового розвитку та аналізі всього пройденого шляху, так і на стані російського досвіду в нових та вельми непередбачуваних умовах соціально-економічного розвитку країни. Очевидно одне: світ переходить до постіндустріального, інформаційного суспільства, коли лавиноподібно розширюються масштаби міжкультурної взаємодії на міжнародному рівні, в якому Росія постає як активний учасник цього процесу. Саме система гуманітарних цінностей та елементи гуманітарної сфери надають їй стратегічний шанс зайняти гідне місце у нових реаліях сучасного світу. Внаслідок цього всеосяжного процесу стає реальним те, що в економіці нового століття сама людина з високим інтелектуальним рівнем та вольовими якостями, відповідальністю у прийнятті рішень, мобільністю та професіоналізмом вже сьогодні становить основну частину капіталу у будь-якій сфері діяльності. Російська гуманітарна сфера має бути готовою до такого виклику часу.

Головними інститутами індустріального суспільства протягом століть виступали сільське господарство, церква та армія, доіндустріального - промисловість з корпорацією та фірмою на чолі. Третій, що з'являється або вже тип, - це постіндустріальне суспільство, головним показником якого виступає наука, яка виробляє інформацію. Новий підхід до глобальних проблем світу визначає нові реалії: класова структура суспільства змінюється професійною, що спричинило багато конфліктів; власність як критерій стратифікації вимушено втрачає своє вагоме значення; основний конфлікт індустріального суспільства між працею та капіталом змінюється конфліктом між знанням та некомпетентністю; виникнення та негайне впровадження нових інтелектуальних технологій; посилення тенденцій до інтеграції та глобальної планованості в економіці; зміна

погляду на промисловість як на єдину основу матеріального виробництва; витіснення робітничого класу зі сфери основних, провідних позицій вченими, науково - технічними працівниками та менеджерами і- консультантами.

Становлення таких суспільних відносин проходить неоднозначно важко і супроводжується новими реаліями: у суспільстві виразно проявляється неоднорідність, посилюються тенденції до загрозливого стартового розшарування і треба бути готовим до пошуку методів безконфліктного їх подолання. Історичний досвід показує, що гуманітарна сфера (на відміну від інших інститутів, що мають потенціал консолідації) має реалізувати свій потенціал для зміцнення єдиного соціокультурного простору країни, формування російської нації та збереження її генофонду.

Системними деформаціями у соціально-гуманітарній сфері України є: брак стратегічного бачення інституціональних трансформацій цієї політики – панівною залишається захисна функція держави, а інтеграційний і розвиваючий потенціал соціальної політики не затребуються повною мірою як важливий ресурс здійснюваних соціально-економічних реформ. До того ж, актуальними проблемами у гуманітарній сфері України є: відсутність нової системи культурних цінностей; втрата у широких верств суспільства ціннісних орієнтирів; вибірковий доступ до культурних надбань, обмежене використання у цій сфері новітніх інформаційних технологій; недостатня популяризація і поширення якісних і різноманітних зразків культури і мистецтва; відторгнення від культурних надбань значної частини соціуму.

В Україні низька ефективність економічного реформування та недовірливість законодавчого механізму соціальної спрямованості спричинили розшарування населення за рівнем матеріального забезпечення, призвели до поширення бідності, маргіналізації громадян, відбулося загострення кризи зайнятості, звуження відтворення людського потенціалу, погіршення стану здоров'я і життєдіяльності населення, що стало загрозою для розвитку людського, трудового й інтелектуального потенціалу українського суспільства.

Україна має значні досягнення у розвитку освітньої галузі завдяки розвиненій мережі навчальних закладів різного рівня. Проте остання перебуває у складному становищі. Це стосується передусім кількісного і якісного зниження рівня дошкільної і загальної середньої, а подекуди і вищої освіти. Далекою від сучасних стандартів залишається освіта на селі. Знижується доступність освіти (особливо дошкільної та вищої), у тому числі для дітей з обмеженими фізичними та

соціальними можливостями. Порушуються принципи єдності навчання та виховання, взаємодії між освітньою системою і виробництвом. Триває відставання середньої і вищої освіти та професійного навчання від потреб сучасного ринку праці, високих вимог конкурентного середовища на ньому.

Проблемами на шляху адаптації системи освіти до вимог часу є: збереження занадто централізованого управління освітнім процесом; відсутність відповідної наукової й методичної бази для підготовки висококласних фахівців. Потребують удосконалення організаційні та фінансові механізми функціонування системи вищої освіти.

Економічні негаразди, надмірна заполітизованість соціуму, культурно-історичні відмінності регіонів України, брак патріотизму – все це не сприяє подоланню як об'єктивних, так і штучних проблем, що виникають на етнічному ґрунті.

Попри видиму благополучність міжетнічних відносин, в українському суспільстві поволи зростає латентний конфліктогенний потенціал на етнічному ґрунті, що вимагає адекватних заходів як з боку владних структур, так і з боку громадських інституцій.

В Україні до цього часу не прийнята загальнодержавна програма дій щодо збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства, в якій були б передбачені конкретні заходи, спрямовані на вдосконалення законодавства у цій сфері та створення умов для повноцінного духовного розвитку громадян нашої держави.

Слід зазначити, що загальнонаціональна ідентичність в країні не склалася як цілісна та стабільна структура, а її формування відбувається в суперечливих процесах взаємодії, взаємовпливу та конфлікту регіональних ідентичностей, що не сприяє загальнонаціональній консолідації.

Серед чинників, які негативно впливають на формування спільної історичної пам'яті української нації, головними, на наш погляд, є такі: тривала бездержавність України, належність окремих її частин до різних іноземних соціокультурних систем і, як наслідок, набуття відповідними сегментами українського соціуму різного соціального і політичного досвіду, відмінних ментально-світоглядних ознак, мовних і релігійних орієнтацій тощо; часткова або навіть повна втрата більшістю членів суспільства після розпаду СРСР звичних моральних орієнтирів та цінностей, перехід значних мас української людності до стану соціальної аномії; глибокий розрив між рівнем осмислення історичного минулого України та українського народу сучасною суспільногуманітарною наукою і рівнем масової свідомості.

За роки незалежності вдалося суттєво розвинути деякі складові

якісно нової парадигми української національної культури, але державна культурна політика виявилась ефективною лише на окремих локальних напрямках, не вплинувши кардинально на загальну структуру і якість гуманітарного простору в Україні.

Сучасний стан культурної сфери українського суспільства теж характеризується низкою негативних тенденцій, які, до того ж, мають системний характер: зберігається монополія держави на прийняття рішень у сфері культури поряд з безвідповідальністю за негативні результати; недостатнє фінансування культури та неефективне використання обмежених бюджетних ресурсів; відсутність середньо- і довгострокових програм розвитку, що впливали б з чітко визначеної політики культурного розвитку; відсутність всебічного аналізу та моніторингу культурної діяльності в частині музейної сфери та належної системи оцінки результатів; розрив інформаційного і культурного простору та розмежованість культурно-мистецького середовища; низький рівень оплати праці працівників культури, зниження престижу цієї професії та відсутність системи соціального захисту митців; відсутність політики підтримки недержавного сектора в галузі культури, невизначеність механізмів його залучення до прийняття рішень та участі в державних проектах; відсутність системи стимулів та невизначеність правової політики в плані залучення інвестицій та спонсорських (меценатських) внесків у сферу культури; неузгодженість законів та культурної політики з європейськими підходами, нормами та стандартами; недостатньо цілісний, роз'єднаний і нескоординований культурно-інформаційний простір; закріплений у Конституції державний статус української мови реалізується лише невеликою мірою і належних умов для повноцінного її розвитку та функціонування в усіх царинах суспільного життя не створено; знижується роль культурно-просвітницького сектору в громадському житті; неефективна модель управління закладами культури в Україні та система її фінансування; значне погіршення матеріально-технічного стану мережі культурних та культурно-освітніх закладів, матеріального забезпечення і соціального статусу працівників галузі.

Таким чином, назріла необхідність активізації гуманітарної ролі держави, відпрацювання механізму взаємодії держави й суспільства в гуманітарній сфері, забезпечення гідних умов життя, що сприятиме зростанню добробуту громадян, становленню середнього класу.

ТЕМА 2. СВІТОГЛЯДНІ ТА НОРМАТИВНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Сутність гуманітарної політики ґрунтується на розгляді людини як своєрідного центру суспільної гармонії та розвитку. Термін «гуманітарний» походить від поняття «гуманізм» (лат. Бишапик - людський, людяний) - принципу світогляду, пов'язаного з уявленням про людину як визначальну мету і вищу цінність суспільства. Як філософська течія гуманізм виник у ХУ-ХУ! ст. в умовах переходу від Середньовіччя до нової суспільно-історичної епохи - Відродження.

Крім того, поняття «гуманітарний» в історико-філософському і філологічному аспекті означає все те, що стосується суспільних наук, які вивчають людину і її культуру, людську свідомість та суспільство, на відміну від технічного та природного. Таким чином, поняття гуманітарної політики поєднує дві основні складові: гуманізм та політику.

Гуманітарну політику можна визначити як систему рішень, що мають на меті створення умов для соціально-гуманітарного розвитку суспільства, соціальної, інтелектуальної, духовної безпеки людини, реалізації її духовних потреб і збагачення творчого потенціалу.

Гуманітарна політика ґрунтується на визнанні невід'ємних прав людини, в тому числі права на гідне життя для кожного, незалежно від національних, расових, релігійних, вікових, статевих, індивідуальних або соціальних ознак. У ролі суб'єктів гуманітарної політики, як і політики соціальної, виступає держава в цілому, органи державної влади та місцевого самоврядування, політичні партії та об'єднання, соціальні групи, суспільство загалом та окремі особи.

Державна гуманітарна політика - це система і послідовна діяльність держави у відносинах з людиною зокрема і суспільства в цілому, що здійснюється через органи державної виконавчої, законодавчої та судової влади при залученні громадськості і з урахуванням основних прав людини і ставить за мету досягнення високого життєвого, духовного та інтелектуального рівня особистості, як у її власних інтересах, так і в інтересах держави в цілому.

Поняття гуманітарної політики тісно пов'язане з поняттям соціальної політики, і часто не відокремлюється. Різниця полягає в наступному: якщо соціальна політика спрямована переважно на забезпечення гідного рівня матеріального добробуту в суспільстві, то гуманітарна політика ставить за мету досягнення високого духовного та інтелектуального рівня особистості, збереження та розвиток фундаментальних загальнолюдських та національних цінностей. Разом з тим, соціальна та гуманітарна політика мають спільне підґрунтя.

Термін «гуманітарна політика» використовується також в іншо-

му значенні. Міжнародна гуманітарна політика включає заходи щодо захисту життя, здоров'я і гідності людини, співробітництво у боротьбі з хворобами і голодом, у подоланні неписьменності і поширенні визнаних міжнародних стандартів у вихованні дітей та підлітків. Здійснюється на двосторонній і багатосторонній основі, а також у глобальних масштабах (у випадках війн, епідемій, стихійних лих та інших екстремальних ситуацій тощо). Охоплює такі проблеми, як допомога біженцям, боротьба з тероризмом. Суб'єктами міжнародної гуманітарної політики є Організація Об'єднаних Націй, та її спеціальні установи: Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Організація ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародна організація праці (МОП), Міжнародний Комітет Червоного Хреста.

Із сутністю гуманітарної політики пов'язане поняття «гуманітарний потенціал нації», що визначається рівнем фізичного та психічного здоров'я нації, її соціального благополуччя, моральності, духовності, інтелектуального розвитку, солідарності.

Гуманітарна сфера суспільства пов'язана з реалізацією духовного потенціалу особистості, процесами зростання можливостей людини, її добробуту, безпеки, здоров'я та духовності. В цілому виділяють три основні сфери суспільного життя: гуманітарну, економічну і політичну.

У зв'язку з цим, гуманітарна політика держави виявляється у послідовному здійсненні заходів, спрямованих на підтримку гуманітарного розвитку суспільства згідно з визначеними пріоритетами та загальнонаціональними інтересами.

На гуманістичних засадах ґрунтується Конституція України, в ст. 3 якої проголошується: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначається в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Проголошено, що Україна є соціальною державою. Метою соціальної держави є забезпечення гідного існування всіх громадян. В основі ідеї соціальної держави лежить постулат про необхідність захисту людини як найвищої цінності; у загальному вигляді таку державу можна окреслити як таку, яка з метою турботи про забезпечення добробуту для своїх громадян втручається в процес саморегуляції економічної та соціальної сфер суспільства.

У дусі Конституції України, інших державних актів, головними

напрямами гуманітарної політики, що відображають її структуру, є (за М. Лукашевичем):

- визначення та постійний контроль над рівнем (індексом) показника гуманітарного розвитку України, прийнятого ООН, який складається з трьох основних компонентів - тривалості життя людини, рівня освіти і рівня доходу;
- всебічне створення умов дотримання прав людини;
- створення цілісної системи соціального захисту населення та підвищення загального добробуту суспільства;
- впровадження ефективної системи охорони здоров'я;
- сприяння зайнятості населення;
- збереження позитивних здобутків минулої епохи, зокрема, інтелектуального потенціалу, освітньої системи України, її розвиток, асиміляція позитивного досвіду освіти та просвітництва зарубіжних країн;
- гуманізація освіти і виховання молоді як майбутнього потенціалу Української держави;
- всебічне сприяння підвищенню національно-духовного рівня особистості;
- забезпечення умов розвитку культури та мистецтва;
- охорона навколишнього середовища, культури та мистецтва;
- охорона навколишнього середовища, збереження, охорона та оновлення пам'яток історії;
- утворення широкої інформаційної мережі, забезпечення доступу населення до міжнародних освітньо-культурних програм;
- співпраця з іншими країнами через гуманітарні програми та гуманітарну допомогу;
- участь України у програмах ООН з гуманітарного розвитку;
- миротворча діяльність;
- запровадження гуманітарної політики у сфері державної служби;
- створення спеціальних гуманітарних громадських служб та фондів.

Зазначені головні напрями гуманітарної політики набувають конкретного сенсу, змістовного наповнення і певних пріоритетів у сферах, що у сукупності об'єднують основний потенціал гуманітарної політики.

Сфери гуманітарної політики та пріоритети її розвитку наступні:

- культурна політика має бути спрямована на створення умов для всебічного розвитку духовного потенціалу особистості й суспільс-

тва, забезпечення доступності користування послугами закладів та установ культури, гарантії свободи творчості;

- політика у сфері науки, пріоритетами якої є визначення потреб держави у сфері науки, формування інтелектуального потенціалу суспільства, формування нової системи національної та науково - технологічної політики і органічне входження її у світовий науковий простір, підвищення стану науки в суспільстві, посилення взаємної затребуваності науки й економіки;

- політика у сфері освіти, основною метою якої є забезпечення доступності освіти, створення засобами державної політики умов для всебічного розвитку всіх галузей освіти як основи для соціально - економічного, духовного, культурного та інтелектуального розвитку суспільства, збереження позитивних здобутків та освіти України, впровадження зарубіжного досвіду розвитку освіти, збагачення освітнього простору України;

- охорона здоров'я населення спрямована на реалізацію положень Конституції та законів України щодо забезпечення доступної кваліфікованої медичної допомоги кожному громадянину України, запровадження нових ефективних механізмів фінансування та управління у сфері охорони здоров'я, створення умов для формування здорового способу життя;

- релігійна політика, основним завданням якої є забезпечення прав та свобод світогляду і віросповідання, релігійної діяльності, рівності релігійних організацій, поєднання інтересів держави, суспільства і церкви у процесі формування моралі та духовного розвитку, створення умов для релігійного середовища;

- політика у сфері туризму, спорту та фізичної культури, основними пріоритетами якої є створення умов для задоволення потреб громадян у зміцненні здоров'я, у фізичному та духовному розвитку, державне стимулювання внутрішнього та іноземного туризму, формування конкурентоспроможного на світовому ринку вітчизняного туристичного продукту.

Реалізація завдань та пріоритетів гуманітарної політики повинно здійснюватися по багатьом напрямам, всіма органами державної влади та місцевого самоврядування. Основою єдності всіх напрямів мають бути ідеї національного характеру гуманітарної політики, формування національної свідомості, захист цінностей, закріплених у Конституції України, консолідація суспільства до злагоди і праці.

Основні принципи гуманітарної політики мають відповідати основним правовим положенням, що прийняті як у нашій державі, так і у міжнародному співтоваристві. Такі правові положення закріплені в

першу чергу у Конституції України та фундаментальних міжнародних документах, таких, як Загальна декларація прав людини 1948 року, міжнародні пакти про права людини тощо.

Першим таким принципом є визнання пріоритету загально-людських цінностей. Одним з основних завдань державотворення є побудова правової держави, в якій юридичними засобами реально забезпечено максимальне здійснення, охорону і захист основних прав людини. Держава має проводити діяльність відповідно до основних прав людини і відповідати за свою діяльність перед людиною. У Декларації про державний суверенітет, Акті про незалежність, в Конституції Україна проголосила про побудову демократичної, правової, соціальної, соборної держави. Україною підписані основні міжнародні документи, що стосуються охорони прав людини. Цей принцип означає орієнтованість державної гуманітарної політики на практичне втілення в реальність прав людини і громадянина на існування доступних та ефективних систем освіти, охорони здоров'я, культури.

Відповідно до принципу багатоманітності гуманітарна політика має будуватись на конституційній забороні державного визнання будь-якої ідеології обов'язковою для всіх. Кожна особа чи об'єднання громадян добровільно й свідомо можуть обирати і дотримуватись тих ідеологічних настанов, які вони вважають переконливими для себе. З цією ж метою забороняється і цензура. Однак не допускається поширення ідеологій, що проповідують війни, фашизм та все те, що суперечить нормам загальнолюдської моралі та права. При здійсненні гуманітарної політики владні структури мають враховувати регіональні особливості та багатоманітність України, не допускаючи при її здійсненні бездумної уніфікації та знеособлення областей. Адже, саме в багатоманітності традицій, звичаїв, культур регіонів і є основне багатство держави.

Наступний - принцип підтримки української нації. Втілюючи це положення в життя держава має сприяти консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій, культури, дбати про задоволення національних потреб українців, які проживають за межами нашої країни. Особливе значення має врахування складної, а часто трагічної багатовікової історії нашого народу. Принцип підтримки національних спільнот, що проживають в Україні, означає, що гуманітарна політика має будуватись на засадах сприяння розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Суспільство є цивілізованим настільки, наскільки воно є гуманістичним, наскільки цінна в ньому людина. Політико-гуманістичні норми сьогодні є критерієм повноти, гарантування прав і свобод людини

в певній державі, дотримання нею внутрішньодержавного та міжнародного права як основи політики. Принципи гуманізму повинні мати визначальну роль у системі концептуальних засад соціальної і гуманітарної політики. Гуманізм як ключовий принцип розбудови суспільства може сформувати найкращі умови для реалізації кожної особистості. Тільки гуманізм «усередині» суспільства забезпечить зовнішньополітичну лінію, яка б найбільш природно ввела Україну у світову спільноту.

ТЕМА 3. МІЖНАРОДНА ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

Гуманітарна співпраця є ефективним інструментом міжнародної взаємодії початку XXI століття. Проводити реальну гуманітарну політику у стані лише держава, яка пропонує привабливу модель розвитку власним громадянам, але при цьому має достатньо ресурсів для надання «свідомого впливу» за кордоном.

Можна виділити три головні особливості світового розвитку, які перебувають у центрі постійної уваги.

Першою є збереження не однорідності світу й те водночас посилення взаємозалежності. Сьогодні світова система включає не тільки держави з різними режимами і типами економічного і державного устрою, а й різні культури і цивілізації, системи цінностей та ідеології. При цьому в різних секторах – фінансовому, технологічному, військовому тощо є свої лідери, які перебувають у значному відриві від інших учасників.

Інша особливість сучасного світу – глобалізація, що полягає в тенденції взаємного проникнення та посилення взаємозалежності національних держав в економічній, соціальній, політичній, ідеологічній та культурній галузях.

Третьою особливістю нового світобудови є трансформація великих геополітичних просторів, міжнародно-політичних і цивілізаційних регіонів, що призводить до утворення вибухонебезпечних точок.

В умовах інформаційної війни, гуманітарна співпраця стає важливим інструментом зовнішньополітичного впливу. Гуманітарна співпраця в сучасному розумінні дуже різноманітна за своїми формами, мотивами та масштабами. Її практика ґрунтується на Загальній декларації прав людини, Статуті ООН та Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі. Саме поняття «гуманітарне співробітництво» наукові школи розуміють по-різному. Так, американськими та європейськими дослідниками воно трактується як надання гуманітар-

ної допомоги під час конфліктів, у постконфліктний період, під час кризових ситуацій, тобто аналізується його політичний аспект.

Відмінності трактувань щодо змісту гуманітарної проблематики продовжують відігравати важливу політичну роль у вирішенні міжнародних питань.

У процесі здійснення гуманітарної політики ключову роль відіграють гуманітарні організації (співробітники яких повинні дотримуватися принципу неупередженості та незацікавленості та надання своєчасної допомоги постраждалим при конфлікті).

Безумовно, загальноновизнані міжнародні неурядові організації відіграють найважливішу роль у процесі надання допомоги постконфліктним суспільствам, але часто на діяльність НУО під час гуманітарних операцій істотно впливають військово-політичні інтереси провідних держав. Причому практика недавніх конфліктів показала, що НУО поступово делегують свою роль Збройним Силам, задіяним у їх вирішенні.

Практика показує, що поряд з численними прикладами надання гуманітарної допомоги постконфліктним суспільствам і важливою суспільною функцією захисту прав людини, яку виконують багато НУО, наприклад, на Гаїті, в Судані, Сомалі, реальні формати гуманітарної співпраці все більше видозмінювалися еволюціонізували. З елемента «м'якої сили» вони стають сильним чинником сили жорсткої.

У контексті міжнародної взаємодії постбіполярного періоду досить часто фігурувала конотація гуманітарної співпраці не лише з різноманітними формами мирної діяльності, а й силового зовнішнього втручання у різних країнах та регіонах. Невипадково поняття «гуманітарна інтервенція» стало невід'ємною частиною міжнародного дискурсу, з одного боку, і дебатів про гуманітарні аспекти світової політики - з іншого.

Спочатку поняття «гуманітарна інтервенція» використовувалося у випадках, коли малася на увазі необхідність регулювання зовнішньополітичної діяльності держав з використанням військової сили. Однак розширювальне тлумачення концепції універсального захисту прав людини ознаменувало перехід від «регулювання поведінки» до «регулювання стану», тобто характеру політичного режиму тієї чи іншої країни.

При такому підході концепція прав людини об'єктивно протистоїть концепції суверенітету, а отже, перешкоджає відмові від принципу «невтручання у внутрішні справи» у міждержавних відносинах. Це останнє створює квазілегітимну основу для іноземної інтервенції. Так, у своїй «чиказькій промові» Тоні Блер запропонував внести поп-

равки до Статуту ООН, які зробили б легітимною військову окупацію тих країн і регіонів, де систематично порушуються гуманітарні норми. Основна теза Блера полягала в тому, що цінності та інтереси не можуть існувати окремо. «Поширення наших пріоритетів зробить нас більш захищеними від зовнішніх загроз». Продовжуючи думку Т.Блера, генеральний секретар ООН К. Аннан так коментує ст.2.7 Статуту ООН, що забороняє вторгнення військ ООН на територію суверенних держав: «В іншому сенсі «втручання» вживається в позитивному значенні. Медицина використовує його, щоб описати дії хірурга, який, видаляючи злоякісну пухлину, рятує життя людини».

Як зауважив Джордж Фрост Кеннан, шляхи, якими народи досягають гідного і освіченого державного ладу, являють собою найглибші та найінтимніші процеси національного життя. Іноземцям ці шляхи часто незрозумілі, і іноземне втручання у ці процеси не може принести нічого, крім шкоди.

Сучасні реалії, що передбачають множинне тлумачення базових правових норм, практика одностороннього силового підходу під прикриттям гуманітарних цілей розширює невизначеність світового устрою, вносить елементи хаосу. Щоб уникнути наростання протиріч, навряд чи можна відновити суто етатистський підхід, але необхідно поставити жорсткий бар'єр на шляху трансформації гуманітарного співробітництва в фактор жорсткої сили, стихійного впливу на міжнародні процеси.

Оцінюючи зміст західного підходу до гуманітарної проблематики, можна констатувати, що, починаючи з 90-х років ХХ століття, спостерігається активний відхід від базових принципів, закладених у Статуті ООН. При реалізації гуманітарних проєктів, ініційованих США та їх союзниками спостерігається зрощування військових, політичних та гуманітарних функцій. У результаті гуманітарна стратегія насправді стає частиною військової, а функції неурядових організацій у гуманітарній сфері поступово переходять до збройних сил, що діють на території суверенної держави.

ТЕМА 4. ПРОБЛЕМИ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНИХ ГАЛУЗЕЙ ТА ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Гуманітарна сфера має бути готовою відповісти на такі виклики часу та першочергові потреби людини. Зокрема, перше - це готовність до революційної зміни технологічного способу виробництва, що включає розвиток і повсюдне поширення систем гнучких автоматизо-

ваних виробництв, тенденцію на мініатюризацію техніки і повну комп'ютеризацію всіх видів трудової діяльності та виробництв, звільнення людини від монотонної фізичної праці та жорсткого підпорядкування не менш монотонному машинного ритму, вивільнення його для творчого процесу, розумової, інтелектуальної праці, що відбуваються за збереження технологічної багатокладності.

Дослідниками встановлено, що перспективи на найближчі кілька десятиліть будуть визначатися двома взаємопов'язаними процесами, що впливають один на одного. Якщо перший процес пов'язаний із глобальними демографічними, технологічними та ресурсними переходами, які в сукупності призведуть до зміни алгоритмів розвитку людства, то другий процес – з переходом провідних країн до шостого технологічного устрою. Таким чином, перед гуманітарною сферою, особливо перед наукою та освітою, що її забезпечує потреби, з'являються абсолютно нові завдання, вирішення яких під силу тільки злагодженням, що мають багаті академічні традиції науковим і освітнім структурам. Історія науки і виробництва та історія освіти неодноразово показували, що наявність будь-яких проблем у будь-якій галузі людської діяльності стимулювало створення нового знання, нового погляду на проблему, а також нових технологій. Реальні структури суспільства, що поєднують наукову еліту і велику кількість творчо працюючих дослідників і мають багату академічну культуру та традиції, в умовах наявності проблемності переходять на новий рівень свого розвитку, і в портфелі їхніх завдань з'являються нові поняття: адитивні технології та повномасштабні технології віртуальної реальності; нанотехнології, біотехнології та нова медицина; робототехніка; нові спеціальності, що забезпечують повноцінність та тривалість людського життя (оператори автоматизованих хірургічних систем, ДНК-хірурги, онлайн-терапевти, генетичні консультанти, клінічні геронтологи, фахівці в галузі біодруку, біоетики, в галузі організації здорового способу життя та її продовження та ін.) ; нове природокористування та затребувані технології рециклінгу (це насамперед пов'язане із виснаженням природних ресурсів та необхідністю зменшення незворотних негативних впливів на планету); високі гуманітарні та когнітивні технології та багато іншого.

Друге - відродження та поширення малих форм виробництва; поступова втрата своїх позицій гігантами індустрії при зміцненні різноманіття форм власності; знаходження та заповнення різними формами власності своєї ніші при найбільш повному обліку потреб та можливостей людей; Поява міжнародної форми власності з урахуванням глобальних систем телекомунікацій, транспорту, моніторингу довкілля, розвиток яких неможливий у вузьконаціональних масштабах, приз-

ведуть до докорінних змін у економічній структурі суспільства. Сьогодні спостерігається цікава тенденція, коли багато великих центрів, зберігаючись як ціле, дроблять свої внутрішні структури на відносно самостійні дрібні фірми.

Саме розвитку малих форм ділової активності як джерела зростання ефективності виробництва, насичення ринку необхідними товарами, послугами та підвищення рівня життя населення приділяється сьогодні особлива увага. Це зумовлено тим, що мале підприємство забезпечує необхідну мобільність виробничих одиниць в умовах ринку, створює передумови для спеціалізації та кооперації подібних об'єктів виробництва. Сьогоднішній учень, ефективний завтрашній підприємець повинен знати і бути переконаним, що тільки об'єкти малого підприємства здатні швидко заповнювати ніші, що утворюються в споживчій сфері, порівняно швидко окупаються, створюють атмосферу справжньої конкуренції. Таким чином, підприємства малого бізнесу виступають гнучкою та динамічною формою реалізації творчої діяльності людини.

На жаль, накопичений у цій сфері досвід було майже втрачено. Але сьогодні він повертається і наповнюється новим змістом, тому завданням гуманітарної сфери є аналіз втраченого, освіта нових, які мають суспільне звучання способів формування нового покоління людей, готових до такого роду діяльності.

Третє - поглиблення соціальної стратифікації, поява крайніх форм протистояння різних соціальних груп, інтереси яких з різних об'єктивних обставин можуть збігатися. Робота з їхньої нейтралізації, розвиток ідеї соціального партнерства, подальше посилення тенденцій щодо розвитку національних та етнічних відмінностей за пріоритету етнічної толерантності визначають зміст нового у соціальних та національних відносинах. Водночас нові умови вимагають розумного поєднання етнічної ідентичності та міжетнічної толерантності.

Зростання пріоритетної ролі в духовній культурі, формування елементів нової етики у міжнаціональних та міжособистісних відносинах на основі прагнення до незалежності, самобутності та визнання унікальності особистості, її права на самостійну побудову своєї лінії поведінки та долі при поважному ставленні до інших стає основою наповнення гуманітарної сфери новими цінностями .

У той же час ці процеси проходять у непростих умовах (посилення злочинності, наркоманії, тіньової економіки, корупції, приклади «кольорових революцій»), які диктують необхідність адаптації держави до нових умов, що вимагають вжиття конкретних заходів для підвищення пріоритету особистості та реального захисту її життя , майна,

прав та інтересів.

Четверте - очікується процес деєтатизації (роздержавлення), і натомість якого спостерігатимуться процеси поділу сфер впливу та управління, посилені заходами громадського управління великими процесами. Для всієї гуманітарної сфери, яка завжди є своєрідним предметом «загального ведення» з боку суспільства та держави, це не нове, тому поява громадських організацій, що регулюють як організацію, так і контроль результативності сфери, можна лише вітати.

Паралельні процеси функціонування демократії при посиленні регіональних органів влади на основі знання та обліку місцевих особливостей, традицій і потреб народу стають рядовою подією, до якої, у свою чергу, має адаптуватися не тільки особистість, що формується, а й старші покоління.

П'яте – у світі на основі загальної глобалізації йдуть процеси інтеграційного спрямування, які викликані поступовим усуненням міждержавних обмежень за збереження протиріч між країнами та їх групами. Приклади останніх років (Євросоюз, Європарламент, євро як єдина валюта, різні угоди політичного та економічного характеру типу Шенгенських, Маастрихтських, Болонські угоди щодо розвитку єдиного простору освіти), незважаючи на певні труднощі (розбіжності між державами Європейського союзу та несподіваний для багатьох ВГЕХ) ; в Європу потоки мігрантів через нестабільність на Близькому Сході), говорять лише про деяку, стійкість даної тенденції. Вживання нами поняття «деяка стійкість» пов'язане з тим, що, поряд з тенденціями інтеграції економіки та політики, об'єднання країн і народів, дедалі більше проявляють себе: національний та державний сепаратизм, прагнення до гегемонії та побудови однополярного світу , ні процеси (аж до створення окремих держав за рахунок дроблення колишніх федеративних держав - приклад Іспанії, Шотландії), міжетнічна, расова та релігійна нетерпимість та багато інших.

Шосте - докорінно змінюється уявлення про методи наук у гуманітарній сфері як про способи, спрямовані на усереднення особистості, внаслідок чого ставляться під сумнів століттями, що виношуються, але конкретні обриси, що набувають, лише в останні роки уявлення про гуманітарний процес взагалі, спрямований на всебічний розвиток самобутніх індивідуальностей, здатних до творчості.

Таким чином, нові реалії сучасності пред'являють нові вимоги до гуманітарної сфери, і ці вимоги передусім кореспондуються зі станом та перспективами розвитку сучасної економіки. Стрімке зростання конкуренції, революційний розвиток нових технологій, скорочення сфери некваліфікованої праці, докорінні зміни в структурі зайнятості

зробили реальну ситуацію, коли людині, перш за все, молодій, треба бути готовою до зміни своєї професії і, мабуть, не раз протягом свого трудового життя .

Перехід на продиктовані змінами суспільного життя нові конструкції означає якісний виток розвитку гуманітарної сфери. Індустріальне суспільство, що йде в минуле, сформувало традиційний погляд на життя людини: вважалося, що індивід у молодості повинен отримати раз і назавжди одну професію, з якою потім буде пов'язане все його життя. При цьому набір професій фіксувався в офіційних класифікаторах, а зміст навчання цієї професії – в офіційних навчальних планах та програмах. Це було викликано тим, що професія зазвичай пов'язується із знанням певного предмета чи циклу предметів, створенням якоїсь бази знань. Сучасний стан науки, освіти і виробництва показує, що такий підхід не відповідає швидкоплинним змінам, коли підготовка до вирішення нових і несподіваних завдань, що постійно виникають, потребує не стільки знання певного предмета, скільки знань міждисциплінарного характеру. Усе це актуалізує проблему і практику визначення кожним індивідом власної освітньої траєкторії відповідно до мінливої життєвої та професійної ситуації.

Реалізація великомасштабної програми модернізації гуманітарної сфери останніми роками призвела до значних результатів. У той самий час темпи і глибина перетворень у цій сфері ще повною мірою задовольняють потреби суспільства, держави й особистості.

Вважаємо, що ці проблеми необхідно розділити принаймні на два великі блоки:

I. Законодавче забезпечення перетворень, що відбуваються в гуманітарній сфері, визначення взаємної відповідальності та відносин у тріаді «суспільство - держава - гуманітарна сфера», доповнивши її ще однією ланкою, яку можна умовно назвати «споживачем послуг, що надаються гуманітарною сферою» у найширшому сенсі цього поняття. Паралельно ця конструкція має бути доповнена ще й іншими системоутворюючими (організація життєдіяльності особистості відповідно до демократичних цінностей, особливостей нової економіки, сучасних науково-технічних досягнень; забезпечення доступності якісної сучасної освіти протягом життя для всіх громадян та ін.), що підтримують (фінансування), Супутні та інші елементи, роль і значення, функціональне призначення яких має бути рівномірно забезпечено в масштабах держави.

II. Власне гуманітарні складові процеси (оновлення змісту науки, освіти та бази елементів гуманітарної сфери, впровадження інформаційних технологій, запровадження нових економічних та управлін-

ських механізмів розвитку та підготовка кадрів) сьогодні мають йти відповідно до чинних у країні законів, які забезпечують єдине правове поле для діяльності. А прийняття цих законів – завдання загальнополітичного та загальнонаціонального рівня, у вирішенні якої мають взяти участь усі громадяни Росії, батьки, сім'ї, громадські організації, педагоги, політичні лідери та економісти, наукова та культурна громадськість, органи місцевого самоврядування. Провідну роль у цьому процесі має зайняти громадянське суспільство, а держава має стати реальним гарантом доступності гуманітарних послуг для всіх громадян країни за збереження та покращення їх якостей.

Реалізація названих пріоритетів може бути ефективною тільки при опорі на забезпечення еволюційності розвитку гуманітарної сфери зі збереженням всього позитивного, досягнутого на попередніх етапах. Гуманітарна сфера, будучи свого роду «дзеркалом» соціально-культурних процесів і найважливішою сферою суспільного відтворення, виступає перетворюючою силою, сферою формування «людського капіталу». Вона не лише фіксує характер змін, що відбуваються в суспільстві, а й визначає його майбутній вигляд, детермінує його, водночас залишаючись у безпосередньому зв'язку з суспільними процесами. Тому характер соціально-економічного розвитку суспільства закономірно накладає відбиток на систему гуманітарних цінностей загалом і діяльність її інститутів.

За роки незалежності у гуманітарній сфері вдалося усвідомити насупні моменти. По-перше, стало ясно, що втратити існуючі досягнення було б в історичному масштабі непробачною помилкою, оскільки потенціал нації спочатку закладається у цій сфері на всіх її етапах та рівнях. По-друге, спроба відмовитися чи консервувати навіть те, що було найкращим у світі, - означає прирікати систему відставання, стагнацію. Грунтуючись на аналізі досвіду розвитку вітчизняної та зарубіжної сфери гуманітарних відносин, можна майже безапеляційно констатувати, що такий шлях уже показав свою безперспективність. Потреге, важливо водночас не відкидати (це вже інша крайність), а вміло використовувати наявний потенціал і накопичений досвід, домогтися суспільної згоди у здійсненні державної політики, відновити консолідовану відповідальність сторін, які організують процес функціонування гуманітарної сфери, та активну роль держави. По-четверте, необхідно чітко визначити орієнтири розвитку і слідом за цим послідовно здійснювати прогресивний рух усієї системи гуманітарних цінностей, домогтися постійного розширення її ресурсної бази, створити та запустити механізми ефективного використання фінансових, кадрових, інформаційних та матеріальнотехнічних ресурсів.

ТЕМА 5. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ І МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ

З проголошенням незалежності Україна стала на шлях розбудови демократичній, правової держави, створення громадянського суспільства з високими гуманістичними цінностями. В цих процесах важливу роль відіграє культура, які є потужним засобом консолідації суспільства, відновлення історичної пам'яті, утвердження національної самосвідомості й патріотизму, зміцнення міжнаціонального миру та злагоди. За допомогою культури формується активний, творчий інтелект і висока духовність особистості, інтелектуальний потенціал народу, що є головною умовою виходу суспільства на нові рівні цивілізації.

Світові й досвід переконливо свідчить, що ті держави, які з найскладніші кризові періоди свого розвитку проводили зважену, послідовну політику у сфері культури і найкоротші терміни, з мінімальними витратами досягли значних успіхів у проведенні економічних, політичних і соціальних реформ (наприклад, свого часу Японія, Німеччина) і швидко піднімалися до рівня високорозвинених країн. І, навпаки, недбайливе ставлення до культури прирікає суспільство на жалюгідне існування і відставання від цивілізованого світу.

Культурна політика є однією з найважливіших політичних функцій держави, яка покликана регулювати внутрішнє життя суспільства. Реально державне управління регулює культурні процеси за допомогою відповідного законодавства із використанням фінансових, економічних, адміністративних і політичних механізмів впливу. У сучасних країнах існують закони, що регламентують діяльність системи освіти та науки, роботу засобів масової інформації, охорону культурної спадщини, охорону авторських прав як у сфері науково-технічної, так і художньої творчості. Законодавчо гарантується право окремої людини і груп людей на задоволення їх культурних потреб і щорічно скеровується значна частина коштів державного бюджету на фінансування освіти, науки, проектно-конструкторських досліджень, на підтримку державних установ культури (музеїв, театрів, архівів, бібліотек, сховищ кінофотоматеріалів, консерваторій, концертних залів), охорону і реставрацію пам'яток культур.

За роки нашої незалежності на законодавчому рівні було прийнято низку законів та постанов, котрі були покликані регулювати різні питання культурного будівництва. Проте більшість з них і досі «не працює», залишаючись фактично декларативними «заявами про наміри», так як не визначені конкретні механізми втілення законодавства про культуру, в життя. До того ж досить швидко на тлі затяжної економічної та соціальної кризи розмови про відродження культури перей-

шли у площину забезпечення її порятунку та виживання.

Основним нормативно-правовим документом, який формує засади вітчизняної державної культурної політики є Закон України «Про культуру» від 14.10.2010 року, який визначає права і засади діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані зі створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, і спрямований на забезпечення доступу до них.

Основними засадами державної політики у сфері культури є:

- визнання культури одним з основних факторів самобутності Українського народу - громадян України всіх національностей;
- сприяння створенню єдиного культурного простору України, збереженню цілісності культури;
- захист і збереження культурної спадщини як основи національної культури, турбота про розвиток культури;
- сприяння у твердженню гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті.

До здобуття національної незалежності українська культура була майже ізольованою від зовнішнього світу свого роду подвійним бар'єром: перший - це так звана «залізна завіса», характерна для всіх комуністичних держав а другий бар'єр був специфічним для неросійських республік СРСР і полягав у тому, що практично всі контакти з іноземними культурами мали санкціонуватися московським «центром», і значна частка цих контактів відбувалася лише через посередництво російської мови та культури.

Винятком, хай і частковим, були культурні контакти іншими радянськими республіками та, меншою мірою, з іншими соціалістичними країнами, особливо з тими, що мають з Україною тісні історичні й культурні зв'язки, - наприклад, Польщею, Болгарією. Культурне співробітництво з сусідніми «братніми» країнами істотно полегшувалося тим, що багато українських митців, письменників, вчених, діячів культури традиційно мали тісні творчі й особисті контакти з польськими, грузинськими, литовськими, молдавськими, болгарськими та російськими митцями, письменниками, вченими. Втім, ці контакти людей культури «не дотягували» до статусу повноправного культурного співробітництва між націями й країнами.

Той факт, що Українська РСР вважалася державою-засновником ООН та ЮНЕСКО небагато важив, оскільки контакти з ЮНЕСКО відносилися до компетенції Міністерства закордонних справ Української РСР, ще фактично було просто регіональним відділенням «союзного» МЗС у Москві. Свідченням того, наскільки слабо могла впливати

Україна на співпрацю в рамках ЮНЕСКО, можна вважати відсутність українських пам'яток у Списку Світової культурної спадщини ЮНЕСКО аж до 1989 року.

Становище почало змінюватися тільки наприкінці 1980-х рр., коли горбачовська перебудова зруйнувала «залізну завісу» та скасувала монополію московського «центру» на міжнародні культурні зв'язки. Українські митці отримали можливість широко презентувати свої твори за кордоном, а українське суспільство отримало вільний доступ до сучасної світової культури в усьому її різноманітті. Ще одним важливим результатом набутої відкритості до світу стала активізація контактів з українською діаспорою на заході.

Внаслідок набуття Україною незалежності Міністерство культури України стало повноправним суб'єктом міжнародного культурного співробітництва. Отже, його досвід у цій сфері поки що є доволі коротким, тому головні цілі міжнародного культурного співробітництва важко вважати досягнутими.

Згадані головні цілі можна сформулювати таким чином:

— інтеграція української національної культури до світового культурного простору;

— формування привабливого міжнародного іміджу України засобами української культури та культурної спадщини;

— використання активних міжкультурних контактів задля зміцнення позиції України на міжнародній арені;

— зміцнення культурних та міжлюдських зв'язків з українською діаспорою по всьому світі;

— просування українського культурного продукту на міжнародний культурний ринок.

Стислий аналіз здобутків та втрат міжнародного культурного співробітництва України дозволяє дійти висновку, що головними «активами» української культури в міжнародному контексті можна вважати:

— існування видатних мистецьких шкіл та окремих яскравих митців у таких сферах, як академічна музика, хореографія, театр тощо, які довели свою конкурентоспроможність на міжнародному рівні;

— наявність багатой культурної спадщини, хай і недосить відомої за кордоном, але потенційно привабливої для зарубіжних туристів, учених, митців

— певний досвід, хоча й не дуже масовий, вдалої участі в міжнародних мистецьких фестивалях, конкурсах, виставках.

Як головні чинники, що ускладнюють міжнародне культурне

співробітництво України, слід констатувати:

—недостатню обізнаність світової спільноти з українською культурою і, як наслідок, нееквівалентний культурний обмін між Україною та світом;

—відносно низький рівень інтегрованості України до міжнародних культурних процесів, особливо слабку українську присутність у web-просторі;

—низький рівень розвитку сучасних ринкових структур в українській популярній культурі, що призводить до її відносно низької конкурентоспроможності.

Що стосується досвіду державної діяльності у сфер міжнародного культурного співробітництва, то Україна може пишатися таким досягненням як досвідом тривалого співробітництва з ЮНЕСКО та іншими міжнародними культурними організаціями.

Україна - держава з поліконфесійним та поліетнічним складом населення. Етнонаціональна структура українського суспільства складається з української нації, корінних народів, національних меншин. Загальнонаціональне порозуміння і етнонаціональна згода створюють умови для ефективного функціонування багатокультурної держави.

Українська модель державної етнонаціональної політики полягає в тому, що всі компоненти, які складають поліетнічне українське суспільства забезпечуються необхідними умовами для збереження їх етнокультурної самобутності. При цьому держава у рівній мірі сприяє забезпеченню етнокультурних потреб представникам української нації, корінних народів і національних меншин.

Державна етнонаціональна політика як системі ідей, рішень і практичних дій держави у сфері етнонаціональних відносин **ґрунтується** на положеннях Конституції України, чинних законів та інших нормативно-правових актів, в тому числі актів Президента України та Кабінету Міністрів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Державна етнонаціональна політика України базується на наступних принципах:

— рівності прав і свобод людини незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови, народження чи інших обставин;

— вільної реалізації громадянами своїх етнокультурних прав та інтересів задля збереження й розвитку етнічної, культурної« мовної та релігійної самобутності;

- сприянні задоволенню етнокультурних прав представниці української нації, корінних народів і національних меншин шляхом створення законодавчих умов для їх реалізації;

- визнання поліетнічного складу українського суспільства цінністю, що потребує захисту й збереження;

- пріоритету територіальної цілісності й державного суверенітету України щодо територіального самовизначення осіб, які належать до корінних народів чи національний меншин;

- захисту прав та забезпечення інтересів української нації, корінних народів і національних меншин шляхом забезпечення індивідуальних прав осіб, які належать до цих спільнот як невід'ємної частини загальноновизнаних прав і основоположних свобод людини;

- забезпечення права громадянина вільно обирати та відновлювати належність до української нації, корінного народу чи національної меншини, виявляти своє етнічне самоусвідомлення;

- недопущення примусової асиміляції представників українська нації, корінних народів і національних меншин;

- запобігання міжетнічним конфліктам;

- утвердження міжетнічної толерантності в суспільстві, протидія будь-яким проявам ксенофобії, розпалюванню расової, національної, етнічної, релігійної ворожнечі;

- сприяння задоволенню етнокультурних потреб українців, які проживають за межами України;

- сприяння розвитку зв'язків національних меншин, які проживають на території України, з їхніми історичними батьківщинами.

Головною метою етнонаціональної політики України є розвиток і консолідація української нації, а також сприяння у розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності корінних народів і національних меншин на основі забезпечення загальноновизнаних прав і свобод людини й громадянина, закріплених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами у галузі прав людини, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Ця мета забезпечується національним законодавством і діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування у тісній співпраці з громадськими організаціями національно- культурного спрямування.

Основними завданнями державної етнонаціональної політики є створення належних умов для забезпечення рівноправних відносин представників української нації, корінних народів і національних меншин, які проживають в Україні, утвердження атмосфери толерант-

ності, міжетнічної злагоди в українському суспільстві, забезпечення рівних можливостей в економічній, соціальній, політичній і культурній сферах суспільства для всіх її громадян незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших.

Спільність їх інтересів виявляється в головному - у прагненні побудувати демократичну, соціально орієнтовану правову державу.

Проте в іншій важливій сфері - у прагненні етнічних спільнот до розширеного відтворення власних етнокультурних і етноментальних характеристик - їх інтереси не завжди збігаються. Це відбувається тому, що в багатонаціональній державі, або в державі з багатонаціональним складом населення, якою є й Україна, етнічні інтереси формуються у зв'язку з відмінностями в становищі різних етнічних груп у суспільному житті. Відтак етнічні інтереси певної спільноти соціологічно стають інтересами лише тоді, коли досягається відповідний рівень етнічної (групової) самосвідомості даної спільноти, а саме усвідомлення етнічних інтересів здійснюється у ході перманентного процесу порівняння, тобто зіставлення рівня задоволення етнокультурних потреб "своїї" спільноти з аналогічним задоволенням потреб інших спільнот. Етнічні інтереси завжди спрямовані на збереження або зміну становища певної етнічної групи в суспільстві. Тому міжетнічна інтеграція має розглядатися як певний континіум від позитивних своїх значень до негативних, від ситуацій, коли дії етнічних спільнот вписуються в коло відповідних вимог суспільства до перешкод, що виникають на шляху міжкультурної взаємодії.

Одним з найважливіших досягнень України за роки її незалежності стало створення умов для усвідомлення різними етнічними спільнотами своїх етнічних інтересів. Разом з тим певні розбіжності в цих інтересах, спричинені, зокрема, синхронністю процесів етнічного відродження як української нації, так і національних меншин, об'єктиви з зумовили деяку конкурентність стосунків у цій сфері і водночас деякі суперечності розвитку поліетнічного українського суспільства.

Що потрібно зробити для того, аби міжетнічні суперечності й надалі не переростали в міжетнічні конфлікти, а стали джерелом поступального конструктивного розвитку етнополітичної сфери? Такий розвиток можна забезпечити, на нашу думку, тільки шляхом розробки і реалізації системи заходів, які б забезпечили усвідомлене, добровільне прийняття всіма етнічними спільнотами України стратегії міжетнічної інтеграції. Її мета - так розбудувати таке поліетнічне українське суспільство, в якому різні етнічні спільноти при збереженні своєї ідентичності будуть вважати Україну своєю домівкою.

Культурний плюралізм полягає в тому, що націоналі меншинам гарантуються усі можливості забезпечення їхньої самобутності, збереження і розширення їхніх етнокультурних прав на основі національного законодавства, а також прийнятих Україною міжнародних зобов'язань.

Відмінність інтеграції від тієї ж асиміляції полягає в двох процесах, що відбуваються одночасно: з одного боку, збереження мови та культурних особливостей етнічної спільноти, з другого - інтегрування в українському суспільстві на базі загальної складової.

Цілком очевидно, що ця складова має бути територіально, політично і культурно детермінована з Україною і українською нацією. Україна, як і переважна більшість європейських країн, самим своїм державним існуванням завдячує тому, що цього прагнула насамперед нація, котра традиційно проживає на даній території, є на ній найчисельнішою етнічною спільнотою; територія розселення цієї нації визначила кордони держави, а самоназва нації - назву держави.

З погляду досягнення стратегічних цілей міжетнічної інтеграції загальну складову цього процесу мають втілювати три основні цінності: українська державність, територіальний патріотизм, державна українська мова.

Водночас до інтеграційної сфери не можуть належати: рідна мова національних меншин, освіта рідною мовою національних меншин, етнічні традиції, релігійні вірування, сімейні традиції, індивідуальні стилі життя тощо.

Результатом інтеграційного процесу, який спрямований у майбутнє і не може бути обмеженим у часі, стані: українська версія мультикультурного суспільства або, інакше кажучи, політичної нації як політичної спільноти, об'єднаної в одній державі історичною долею, територіальним патріотизмом, інститутом громадянства та державною мовою. Тільки на такому фундаменті може повноцінно утвердитись і реалізуватись українська національна ідея.

V. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. ГУМАНІТАРНА СФЕРА, ЇЇ СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

1. Гуманітарна сфера та її складові.
2. Суспільна свідомість. Духовне виробництво.
3. Гуманізм як світоглядна позиція державотворення.
4. Гуманістичний світогляд та гуманітарна практика.
5. Особливості розвитку гуманітарної сфери в Україні.

ТЕМА 2. СВІТОГЛЯДНІ ТА НОРМАТИВНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

1. Сутність та головні завдання гуманітарної політики.
2. Об'єкти та суб'єкти державної гуманітарної політики.
3. Цілі, завдання, принципи державної гуманітарної політики.
4. Основні напрями здійснення гуманітарної політики в Україні.
5. Громадянське суспільство як суб'єкт гуманітарної політики держави.

ТЕМА 3. МІЖНАРОДНА ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

1. Принципи та напрями міжнародної гуманітарної політики.
2. Роль ООН в реалізації міжнародної гуманітарної політики.
3. Європейський досвід реалізації гуманітарної політики.
4. Сучасні цивілізаційні виклики в гуманітарній сфері.
5. Україна – суб'єкт та об'єкт міжнародної гуманітарної політики.

ТЕМА 4. ПРОБЛЕМИ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНИХ ГАЛУЗЕЙ ТА ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

1. Загальнонаціональні пріоритети та регіональні особливості гуманітарної політики в Україні.
2. Державна політика у галузі освіти та науки.
3. Пріоритети розвитку освіти в Україні та вимоги Болонського процесу.
4. Розвиток певних галузей гуманітарної сфери в Україні:
 - Мовна політика.
 - Релігійна політика.
 - Інформаційна політика.
 - Політика в сфері охорони здоров'я.

- Політика у сфері туризму, спорту та фізичної культури.

ТЕМА 5. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ І МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ

1. Культура як фактор модернізації держави.
2. Багатокультурність як традиція культурного простору України.
3. Стратегія розвитку соціогуманітарної сфери України.
4. Культурна політика України та її інноваційний потенціал.
5. Концепція мультикультуралізму.

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕМА 1. ГУМАНІТАРНА СФЕРА, ЇЇ СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

1. Проаналізуйте особливості розвитку гуманітарної сфери в Україні та її сучасні проблеми.
2. Поміркуйте над передумовами і ресурсами гуманітарного розвитку.
3. Поміркуйте тим, чи існує залежність між гуманістичним світоглядом та гуманітарною практикою. Співставте поняття «гуманітарна діяльність» та «гуманітарний розвиток».
4. Поміркуйте над тим, що є стратегічною метою розвитку гуманітарної сфери України.
5. Визначте позитивні і негативні тенденції розвитку гуманітарної сфери в Україні і світі.

ТЕМА 2. СВІТОГЛЯДНІ ТА НОРМАТИВНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

1. Визначте міжнародні правові основи гуманітарного розвитку. В чому полягає конституційне забезпечення прав людини в Україні.
2. Проаналізуйте сутність та головні завдання гуманітарної політики. Визначте цілі, завдання, принципи державної гуманітарної політики.
3. З'ясуйте особливості об'єктів та суб'єктів державної гуманітарної політики, роль та місце гуманітарної політики в державному управлінні
4. Поміркуйте над значенням громадянського суспільства як суб'єкт гуманітарної політики держави.
5. З'ясуйте політико-управлінські механізми гарантування прав людини. Визначте основні напрями здійснення гуманітарної політики в Україні.

ТЕМА 3. МІЖНАРОДНА ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

1. Проаналізуйте принципи та напрями міжнародної гуманітарної політики. Визначте роль ООН в реалізації міжнародної гуманітарної політики та системі контролю за дотриманням прав людини.
2. З'ясуйте гуманітарні напрямки співпраці України з ООН.

3. Ознайомтесь з Декларацією тисячоліття ООН та Цілями розвитку тисячоліття для України та проаналізуйте програму партнерства Україна – ООН.

4. Проаналізуйте європейський досвід реалізації гуманітарної політики та сучасні цивілізаційні виклики. Визначте сутність концепції мультикультуралізму.

5. Поміркуйте над роллю Україна як суб'єкта та об'єкта міжнародної гуманітарної політики.

ТЕМА 4. ПРОБЛЕМИ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНИХ ГАЛУЗЕЙ ТА ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

1. Проаналізуйте загальнонаціональні пріоритети та регіональні особливості гуманітарної політики в Україні.

2. Визначте основні цінності, які об'єднують українське суспільство. Назвіть причини регіональних відмінностей в ідентифікаційних орієнтаціях населення України. Оцініть рівень сформованості національної ідентичності українського суспільства.

3. Запропонуйте та обґрунтуйте пріоритетні напрями здійснення гуманітарної політики в Україні з урахуванням особливостей соціогуманітарного розвитку її регіонів.

4. Поміркуйте на особливостями та пріоритетами сучасної культурної, мовної, освітньої, релігійної та інформаційної політики.

5. Визначте пріоритети політики в сфері охорони здоров'я, а також політики у сфері туризму, спорту та фізичної культури сучасної України.

ТЕМА 5. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ І МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ

1. Проаналізуйте роль культури як фактору модернізації держави.

2. Визначте структуру культурних традицій. Проаналізуйте культурні цінності держави.

3. Поміркуйте яку роль відіграє багатокультурність як традиція культурного простору України.

4. З'ясуйте відмінні риси модерної та постмодерної культурної парадигма державного управління. Визначте інноваційний потенціал культури в державі.

5. Поміркуйте над тим, які напрями має включати стратегія розвитку соціогуманітарної сфери України.

VII. ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Гуманітарна сфера та міжнародне право.
2. Позитивні і негативні тенденції розвитку гуманітарної сфери в Україні та світі.
3. Правова система гуманітарних інтересів людини.
4. Конституційне забезпечення прав людини в Україні.
5. Декларація тисячоліття ООН та Цілі розвитку тисячоліття для України
6. Гуманітарні напрямки співпраці України з ООН.
7. Особливості соціогуманітарного розвитку вашого регіону
8. Основні цінності гуманітарної сфери, що об'єднують українське суспільство
9. Структура культурних традицій.
10. Модерна та постмодерна культурна парадигма розвитку українського суспільства.
11. Взаємопов'язаність завдань формування єдиного гуманітарного простору та національної ідентичності українського суспільства.
12. Роль ООН в реалізації міжнародної гуманітарної політики.
13. **Інша, погоджена з викладачем тема.**

VIII. ПИТАННЯ ДЛІА ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ З КУРСУ

1. Багатокультурність як традиція культурного простору України.
2. Громадянське суспільство – як суб'єкт гуманітарної політики держави.
3. Гуманітарна сфера та її складові.
2. Гуманітарна сфера та міжнародне право.
3. Особливості розвитку гуманітарної сфери в Україні.
4. Гуманітарна та політика: напрямки, цілі, завдання, інструменти реалізації.
5. Декларація тисячоліття ООН та Цілі розвитку тисячоліття для України.
6. Держава в системі суб'єктів гуманітарної політики.
7. Державна політика в сфері охорони здоров'я.
8. Державна політика у галузі освіти і науки.
9. Державна політика України в сфері естетичної освіти дітей та молоді.
10. Державна політика щодо забезпечення права на свободу совісті.
11. Державна політика щодо захисту нематеріальної культурної спадщини.
12. Європейський досвід реалізації гуманітарної політики
13. Загальнонаціональні пріоритети та регіональні особливості гуманітарної політики в Україні.
14. Інноваційний потенціал культури в державі.
15. Інформаційна політика держави у світлі сучасних викликів та загроз.
16. Концепція мультикультуралізму як інструмент гуманітарної політики держави.
17. Концепція сталого розвитку.
18. Культура як фактор модернізації держави.
19. Культурна глобалізація та принципи національної культурної політики.
20. Культурна політика держави.
21. Культурні цінності держави.
22. Мовна політика держави.
23. Об'єкти та суб'єкти державної гуманітарної політики.
24. Основні напрями здійснення гуманітарної політики в Україні.
25. Основні напрями розвитку громадянського суспільства: прогрес, регрес, імітація, інновація.

26. Особливості гуманітарного розвитку українського суспільства.
27. Політика в сфері охорони культурної спадщини.
28. Політика пам'яті як складова гуманітарного розвитку.
29. Політика сфері туризму, спорту та фізичної культури.
30. Принципи та напрями міжнародної гуманітарної політики та її суб'єкти міжнародної гуманітарної політики.
31. Пріоритети розвитку освіти в Україні.
32. Вимоги Болонського процесу.
33. Програма партнерства Україна – ООН.
34. Рада Європи в системі контролю за дотриманням прав людини.
35. Інститут Комісара РЄ з прав людини.
36. Релігійний фактор соціально-гуманітарного розвитку України.
37. Роль ООН в реалізації міжнародної гуманітарної політики.
38. Складові елементи гуманітарної сфери суспільної діяльності. Гуманізм. Духовність. Цінності.
39. Соціально-гуманітарна політика Української держави в світлі реформи децентралізації.
40. Стратегічна мета розвитку гуманітарної сфери України.
41. Держава в системі суб'єктів гуманітарної політики.
42. Сутність соціогуманітарної сфери, її функції у забезпеченні життєдіяльності суспільства.
43. Сутність та головні завдання гуманітарної політики.
44. Україна – суб'єкт та об'єкт міжнародної гуманітарної політики.
45. Характеристика моделей гуманітарного розвитку країн ЄС.
46. Особливості гуманітарного розвитку країн ЦСЄ.
47. Характеристика консервативно-корпоративної моделі.
48. Характеристика ліберальної моделі.
49. Характеристика соціально-демократичної моделі.
50. Цілі, передумови та ресурси розвитку громадянського суспільства.

ІХ. ЗРАЗКИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

1. Основою Піраміди потреб за А.Маслоу є:
 - а) потреби в безпеці;
 - б) фізіологічні потреби;
 - в) потреба в само актуалізації.

2. Першими країнами, де соціальна робота оформилась як особливий вид діяльності, а згодом була поставлена на професійну основу, вважають:
 - а) Великобританія та США;
 - б) Росія та Великобританія;
 - в) Німеччина та США.

3. В якій країні в 1869 р. було створено Товариство організованої благодійності:
 - а) США;
 - б) Німеччина;
 - в) Великобританія.

4. Рік створення першої американської національної організації із соціальної роботи:
 - а) 1917 р.;
 - б) 1890 р.;
 - в) 1934 р.

5. Фундаментатор методу case-work (індивідуальна соціальна допомога) був:
 - а) Зигмунд Фрейд;
 - б) Джейм Адамс;
 - в) Мері Річмонд.

6. В якому році в Україні вперше вийшов журнал «Соціальна політика і соціальна роботі»:
 - а) 1997 рік.;
 - б) 1989 рік.;
 - в) 1993 рік.

7. Правове й законодавче закріплення соціальної роботи як фаху в Україні відбулось завдяки:
 - а) створенню асоціації «Соціальний захист»;

- б) ухвалення законів 2001 та 2003 рр.;
- в) ухвали проекту 2000 р.

8. З яких компонентів складається старіння:

- а) біологічне, душевне та психологічне старіння;
- б) біологічне, соціальне та душевне старіння;
- в) соціальне, психологічне та біологічне старіння.

9. Документ, який в 1991 р. ООН було ухвалено, в якому трактувалося про те, що люди похилого віку повинні мати це:

- а) Принципи щодо людей похилого віку;
- б) Правила поводження з людьми похилого віку;
- в) Норми поводження з людьми похилого віку.

10. Найпоширеніші форми соціальної роботи з людьми похилого віку це:

- а) реабілітація та рекрутизація;
- б) соціальна допомога та переформатизація;
- в) реабілітація та соціальна допомога

11. В якому році ООН було прийнято Декларацію про права інвалідів:

- а) 1994 р.;
- б) 1975 р.;
- в) 1997 р.

12. Існуючі в Україні форми опіки над дітьми-сиротами:

а) опіка та опікування усиновлення(удочеріння), прийомна сім'я, дитячі будинки сімейного типу, державна опіка;

б) опіка та опікування усиновлення(удочеріння), прийомна сім'я, дитячі будинки сімейного типу, державна опіка, соціальна опіка в центрах;

в) опіка та опікування усиновлення(удочеріння), прийомна сім'я, дитячі будинки сімейного типу.

ХІ. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Овчаренко С. В. Гуманітарна та культурна політика : навч. посіб. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. 152 с.
- 2) Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. : у 2-х ч. Ч. 1 / авт. кол.: В.А.Скуратівський, В.П.Трощинський, Е.М.Лібанова та ін. ; за заг. ред. : В.А.Скуратівського, В.П.Трощинського. К. : НАДУ, 2009. 456 с
- 3) Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб.: у 2-х ч. Ч. 2 / авт. кол.: В.П.Трощинський, В.А.Скуратівський, Е.М.Лібанова та ін. ; за заг. ред. В.П.Трощинського, В.А.Скуратівського. К. : НАДУ, 2010. 243 с.
- 4) Афонін Е. А., Бандурка О. М., Мартинов А. Ю. Велика розтока (глобальні проблеми сучасності: соціально-історичний аналіз). К. : Видавець ПАРАПАН, 2002. 352 с.
- 5) Багатокультурність і освіта. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Аналітичний огляд і рекомендації. URL : http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_3.php.
- 6) Бакальчук В.? Кузьмук О. Зарубіжний досвід залучення позабюджетних коштів на розвиток сфери культури [Аналітична записка]. URL : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/February/2.htm>.
- 7) Бевзенко Л. Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций. К. : Институт социологии НАН Украины, 2002 437 с.
- 8) Безтелесна Л. Управління людським розвитком в Україні: порівняльне оцінювання та напрями вдосконалення. *Україна: аспекти праці*. 2008. № 8. С. 34-40.
- 9) Бех В. Гуманітарна політика держави – засіб злагоди в громадянському суспільстві політика. Український центр політичного менеджменту. URL : <http://www.politik.org.ua>.
- 10) Богуцький Ю. П., Андрущенко В. П., Безвершук З. О., Новохатько Л. М. Українська культура в європейському контексті. URL : http://pidruchniki.com.ua/15840720/kulturologiya/ukrayinska_kultura_v_yevropeyskomu_konteksti_-_bogutskiy_yup.
- 11) Бурдьє П. Форми капітала. URL : <http://bourdieu.name/bourdieu-forms-of-capital>.
- 12) Гаврилишин Б. До ефективних суспільств. К., 2009. 574с.
- 13) Гендерна освіта / відп. за вип. І.Б.Киянка. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2009. 67 с.

- 14) Гілко В.І., Кормич Л.І., Гансова Е.А. Соціальні орієнтири державної політики. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. 376 с.
- 15) Державна політика в соціогумантарній сфері: підручник / [авт. кол. В.А. Скуратівський, В.П. Трошинський, П.К.Ситник та ін.] ; за заг. ред. В.А. Скуратівського, В.П. Трошинського К. : НАДУ, 2010. 329 с.
- 16) Діагностика соціального розвитку регіону : наук. розробка / авт. кол. : З.В.Балабаєва, С.В.Овчаренко, І.Л.Розколотько та ін. К. : НАДУ, 2010. 37 с.
- 17) Кримський С.Б., Павленко Ю.В. Цивілізаційний розвиток людства. К. : Фенікс, 2007. 315 с.
- 18) Куліш І. М. Державне управління регіональним розвитком України в контексті європейської інтеграції : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 252 с.
- 19) Лесечко М. Д., Сидорчук О.Г. Соціальний капітал: теорія і практика: монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. 218 с.
- 20) Метельова Т.О. Культурна ідентифікація та самоідентифікація України в контексті європейських процесів. URL : http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_8_26.php.
- 21) Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку : аналітична доповідь. К. : НІСД, 2010. 32 с.
- 22) Охрімчук О. Державна гуманітарна політика і принципи забезпечення цілісності культурного простору українського суспільства. URL : <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=1721>.
- 23) Пасько Я. І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння : Монографія. К. : Парапан, 2008. 270 с.
- 24) Соціальне самопочуття населення України в контексті державної гуманітарної політики : навч.-метод. посіб. / авт. кол. : В.П.Трошинський, В.А.Скуратівський, П.К.Ситник та ін. К. : НАДУ, 2009. 36 с.
- 25) Соціальні аспекти європейської інтеграції : конспект лекцій з НКМД / уклад. О.М.Овчар. -деса : ОРІДУ НАДУ, 2011. 118 с.
- 26) Соціальний захист населення України : Навч. посіб. / авт.кол. : І. Ф. Гнибіденко, М. В. Кравченко, О. М. Коваль, О. Ф. Новікова та ін.; за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. - К. : Вид-во НАДУ; Вид-во «Фенікс», 2010. – 212 с.
- 27) Україна багатоетнічна (укр. та англ. мовами) / Держ. ком. України у справах національностей та релігій ; упоряд. : О.Н.Саган, Т.І.Пилипенко. К. : Світ Знань, 2008. 155 с

Інтернет ресурси:

Інститут регіональних та євроінтеграційних досліджень «Євро-Регіо Україна»//<http://www.egu.org.ua/index.php?page=1233>

Кабінет Міністрів України (вихід на всі міністерства і відомства). – <http://www.kmu.gov.ua>

Верховна Рада України - <http://www.rada.kiev.ua>

Міністерство культури – <http://www.mincult.gov.ua>

Міністерство охорони здоров'я – <http://www.moz.gov.ua>

Міністерство освіти і науки України – <http://www.mon.gov.ua>

Державний комітет статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua>

Національний інститут стратегічних досліджень – <http://www.niss.gov.ua>

Інститут трансформації суспільства – <http://www.soskin.kiev.ua>

Міжнародний центр перспективних досліджень – <http://www.icps.kiev.ua>

Європейська комісія – <http://www.europa.eu.int/comm>

Представництво Європейської комісії в Україні – <http://www.delukr.cec.eu.int>

ЗМІСТ:

I. Вступ	3
II. Загальні методичні рекомендації щодо вивчення курсу	5
III. Тематичний план навчальної дисципліни	9
IV. Програма навчального курсу	10
V. Плани практичних занять	35
VI. Завдання для самостійної роботи	37
VII. Тематика доповідей та презентацій	39
VIII. Питання для перевірки знань з курсу	40
IX. Зразки тестових завдань	42
X. Список рекомендованої літератури	44

Навчальне видання

Сушко Анатолій Іванович

Мамонтова Елла Вікторівна

Краснопольська Тетяна Миколаївна

ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Навчально-методичний посібник